

Doktori címet szerzett Székely József

Székely József, a Kolozsvár-alsóvárosi Református Egyházköztség lelkipásztora 2018. június 18-én védte meg Az igehirdetés helye az erdélyi magyar református lelkipásztori hivatáskép alakulásában. Igehirdetői önképünk és öntudatunk változása az 1990–2014 közötti időszakban témájú doktori dolgozatát a Debreceni Református Hittudományi Egyetemen (DRHE). Témavezetője dr. Fekete Károly professzor, a Tiszántúli Református Egyházkerület püspöke volt, a bírálóbizottság pedig dr. Peres Imre elnökből, dr. Gonda László Tibor (DRHE), dr. Kocsev Miklós (Károli Gáspár Református Egyetem, KGRE)] opponensekből, valamint dr. Fazakas Sándor, dr. Bodó Sára (DRHE), valamint dr. Siba Balázs (KGRE) tagokból állt. A nyilvános védést népes hallgatóság követte, ugyanis családja, barátai és a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet tanárainak képviselete mellett szépszámmal utazott ki Debrecenbe a Kolozsvár-alsóvárosi Református Egyházköztség tagjainak képviselete is, hogy ilyen módon is megtiszteljék szerett lelkipásztorukat. A következőkben a dolgozat téziszűzetét és dr. Gonda László (DRHE) opponensi bírálatát közöljük.

*Az igehirdetés helye
az erdélyi magyar református lelkipásztori hivatáskép alakulásában.
Igehirdetői önképünk és öntudatunk változása
az 1990–2014 közötti időszakban*

I. Az értekezés tárgya

A lelkipásztori hivatáskép változásának vizsgálatára több tényező is készített. Ezek közül meghatározó, hogy a teológiai tanulmányaim ideje az 1989-es rendszerváltást követő első évekre esett, majd az ezt követő negyed évszázados lelkipásztori és lelkészértekezleti szolgálatom során tanúja és részese voltam azoknak a folyamatoknak, amelyek alakították, illetve sok esetben torzították a lelkipásztori hivatásképet.

A rendszerváltás előtti időszakban a templom falai közé kényszerített erdélyi lelkipásztort teljesen lefoglalta az igehirdetés feladata és a modus vivendi megtalálása az egyházellenes hatalommal szemben. A nyugati teológiai irányzatok, amelyek a korábbi évszázadokban eljutottak a Kárpát-kanyarig, nem hatolhattak át a vasfüggönyön, s így az erdélyi református teológia ebben az idő-

szakban is megmaradt az újreformátori, vagyis a dialektikateológia hatása alatt, és a prédikációra összpontosított. Ennek következményeként a gyakorlati teológia területén az igehirdetésre esett a hangsúly. A dialektikateológia szerint az igehirdető csupán szócső, csatorna: a fentről jövő üzenet általa jut el a hallgatóhoz. Ez az egyoldalú látásmód leszűkítette a lelkipásztori hivatásképet, és egyéb tekintetben nem foglalkozott a lelkipásztor személyével.

A rendszerváltás után gyökeresen megváltozott a helyzet. Az egyház kilépett az elszigeteltség szűkre szabott keretei közül, és képviselője, a lelkipásztor egyik pillanatról a másikra a társadalom színpadán találta magát. Bejáratos lett az iskolákba, ahová korábban nem tehetette be a lábát, utcai ünnepek emelvényein jelent meg, és neki jutott a főszerep ott is, ahol korábban nem volt szabad megszólalnia. Kulturális, sőt politikai rendezvények szervezője lett. Idegen nyelvet valamilyen szinten beszélő értelmiségiként ő adminisztrálta a kapcsolatokat a nyugati egyházakkal. Társadalmi szerepe felerősödött egy rövid időre, és úgy nézett ki, hogy mindenhez ért, vagy legalábbis értenie kellene. De viszonylag rövid időn belül kiderült, hogy sem az egyház, sem a lelkipásztor nem volt felkészülve ezekre az új szolgálati lehetőségekre, és hogy nem is tudott megfelelő módon teljesíteni. Több területen nem találta meg a hangot a gyorsan változó társadalommal. E folyamatok következtében krízisbe került a lelkipásztori hivatás: a lelkipásztor helye és identitása egyre több fórumon lett központi kérdés a folyamatosan változó társadalomban. Amíg a rendszerváltás előtt majdnem minden az igehirdetésről szólt, napjainkban a lelkipásztort az anyagi alapok megteremtése és kezelése foglalja le, valamint az egyházi intézményrendszer életben tartása és működtetése. Emiatt a lelkipásztori hivatáskép az egyházi hivatalnok irányába torzult – az igehirdetői hivatás kárára. Ilyen körülmények között nemcsak kívánatos, de szükségszerű a lelkipásztori tisztség és hivatáskép újraértelmezése.

Tudatában vagyok, hogy a történelmi távlat hiánya akadályozza a dolgozatban vizsgált időszak objektív képének megrajzolását, mégis szükségesnek tartom az ilyen irányú kutatást. Úgy gondolom, hogy a teológia feladata és felelőssége nem merülhet ki csupán a történelmi távlatból történő utólagos kiértékelésben. A jelenkori egyházi és társadalmi folyamatok teológiai kritikája segítheti az egyházat hivatásának betöltésében. Ugyanakkor a lelkipásztori hivatáskép aktuális újraértelmezése hozzájárulhat a lelkipásztori szolgálat és az igehirdetés megújulásához is. A dolgozat ehhez kíván segítséget nyújtani.

II. A feldolgozás módszere és a disszertáció gondolatmenete

A rendszerváltás óta eltelt bő 25 év különleges időszak az erdélyi református egyház és lelkipásztor életében. Ezt az időszakot nem egyháztörténeti szempontból vizsgálom, ugyanis ez nem lehetséges a történelmi távlat és az objektivitás feltételének hiányában. Csupán annak járok utána, hogy ebben a kaotikus időszakban milyen tényezők alakították a lelkipásztori hivatásképet, és ennek változása milyen hatással volt/van az igehirdetésre.

Az erdélyi református lelkipásztor hivatásképeinek vizsgálata során szükségesnek tartom tisztázni, hogy mi vezetett a dolgozatban alkalmazott megközelítési módhoz. Tulajdonképpen úgy képezem el a lelkipásztori hivatásképet, mint a sok színes darabból összeálló mozaikot. Évek óta két ilyen képet látok magam előtt. Az egyiket *kellő* hivatásképek nevezem. Ez az eszményi kép. A másik a *valós* hivatásképek, amely szintén több mozaikdarabból áll össze. Szolgálat során minden lelkipásztornak szembesülnie kell ezzel a kettősséggel, és valamilyen módon fel kell oldani az ebből fakadó feszültséget. A saját hivatásképek „összerakása” általában több tényező által meghatározott, és hosszú folyamat eredménye. Ebben nagy segítséget nyújthat a lelkipásztorképzés és továbbképzés, valamint a lelkészértekezlet (a lelkipásztori közösség különböző formái).

Kiindulási pontként a dolgozat első fejezetében a *kellő* hivatásképet vizsgálom, amellyel minden leendő lelkipásztor elvárásként szembesül a teológiai képzés befejezésekor. Az erdélyi református egyház által elfogadott hitvallások, valamint a reformátori tisztségértelmezés alapján felvázolt lelkipásztori hivatás lényege az igehirdetés (prédikáció, lelkigondozás, katekézis) és a sákramentumok kiszolgáltatása. E *kellő* hivatásképek megrajzolása közben szem előtt kell tartani azt a tényt, hogy ez egy öt évszázaddal korábbi egyházi és társadalmi helyzetben kristályosodott ki. Ennek ellenére, mivel ezek a hitvallások, *A második helvét hitvallás* és a *Heidelbergi Káté* megjelennek az egyházalkotmányban, a teológiai képzésben és a gyülekezeti gyakorlatban, nem lehet figyelmen kívül hagyni az általuk meghatározott hivatásképet. Ugyanakkor – és éppen a reformátori örökségre hivatkozva – ebben is keresni kell az Isten Igéjéhez igazított állandó megújulást.

A második fejezetben a *valós* lelkipásztori hivatásképek megrajzolására teszek kísérletet azzal a céllal, hogy a *kellő* és *valós* párhuzamba állítása során világossá váljanak a különbségek, illetve hangsúlyeltolódások. A *valós* hivatásképet a lelkipásztor helyzetéből kiindulva és konkrét feladatainak figyelembevételével vizsgálom, és szem előtt tartom, hogy a lelkipásztor helyzetét, szerepét és feladatát a református *egyház* szervezete, jellege, helyzete és érvényben lévő jogszabálya határozza meg. Ebben a fejezetben három kérdéskörnek szentelek nagyobb teret: az egyházi struktúra hatásának, a nemzeti kisebbségi helyzetből eredő következményeknek és az egyházi vizitáció hivatásképek-formáló hatásának.

A református egyház intézményrendszere meghatározza a lelkipásztor helyét és szerepét. A nemzeti kisebbségi helyzet ugyancsak erőteljesen hat az ő hivatásképeire. A lehetséges hivatásképek-torzulások elkerülése végett a nemzeti kérdést is az Ige fényében kell értelmeznünk. Nem lehet elhanyagolni az egyházi vizitáció lelkipásztori hivatásképekre gyakorolt hatását sem, s ezért érdemes megvizsgálni az egyházlátogatás megújulásának lehetőségeit is.

A *valós* lelkipásztori hivatásképek alakulásához jelentős mértékben hozzájárulnak az egyházat és a lelkipásztort érintő társadalmi változások és az ennek következtében jelentkező általános értékrendváltás (válság). Ez teszi indokolttá ennek a kérdésnek a tisztázását.

A harmadik fejezetben a *lelkészképzés, továbbképzés*, valamint a *lelkipásztori közösség* (a különböző szinteken működő lelkészértekezlet) hivatásképre gyakorolt hatását vizsgálom meg. A Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben folyó *lelkészképzés* elsősorban gyülekezeti lelkipásztori szolgálatra készíti fel a teológiai hallgatókat. Ez a képzés céljából és jellegéből is kiderül. Jóllehet a teológiai képzésre erőteljesen jellemző a gyülekezetirányultság, ennél mégis erőteljesebb az Ige- és szövegközpontúság, amely inkább a kellő hivatásképet (igehirdetés, sákramentumok kiszolgáltatása) erősíti, és a valós gyülekezeti helyzetre kevésbé készíti fel a hallgatót. Ebből adódik az intézményvezetői, kapcsolatteremtési és kapcsolatápolási kompetenciadeficit, amely általában a gyülekezeti szolgálat kezdetén jelentkezik.

A *lelkésztoábbképzés* az egyház és a lelkipásztor valós helyzetéből kiindulva ösztönzi a hivatáskép tisztázását és segíti a szerteágazó lelkipásztori szolgálatot. Ezzel kapcsolatban szükséges megjegyezni, hogy a lelkésztoábbképző programok túlnyomó része a lelkigondozói, önvizsgálati kérdésekkel foglalkozik, és kevésbé az igehirdetői, valamint az intézményvezetési (emberekkel való foglalkozás) kompetencia szakszerű fejlesztésével. A vizsgált időszakban nem elhanyagolható a *lelkészértekezlet* (a különböző szinteken gyakorolt lelkipásztori közösség) szerepe a lelkipásztori hivatáskép tisztázásában. A lelkészértekezlet által szervezett képzések, konferenciák, fórumbeszélgetések és a hivatásmegőrző szolgálat, a lelkipásztori hivatás lényegére irányítja a figyelmet, és segítik a hivatásértelmezést.

A fentiek értelmében megállapíthatjuk, hogy a lelkészképzésnek, a továbbképzésnek és a lelkészértekezletnek hangsúlyos szerepe van (lehet) a lelkipásztori hivatáskép újraértelmezésében, a valós hivatásképnek a kellőhöz történő közelítésében. Ez azonban nem elegendő. Annak érdekében, hogy minden lelkipásztor örömmel és reménységgel végezze a maga szolgálatát, tudatosan kell foglalkoznia a maga hivatásával és hivatásképe letisztázásával.

A negyedik fejezetében a *lelkipásztori hivatás újraértelmezése* áll, amelyben az igehirdető és az igehirdetés megújulásának lehetőségeit keresem. A rendszerváltás utáni bő negyedévszázad alatt végbement egyházi és társadalmi változások, az egyház és a lelkipásztor megváltozott helyzete különösképpen is szükségsszerűvé teszi a lelkipásztori tisztség újraértelmezését. Ezt az is indokolja, hogy a lelkipásztor kulcsszereplő az erdélyi református egyházban. A lelkipásztori hivatás újraértelmezése segítheti a lelkipásztor életének és igehirdetésének a megújulását, amely nagymértékben hozzájárulhat az egyház megújulásához is.

Negyedszázaddal a rendszerváltás után Erdélyben is az egyház térvesztésének vagyunk a tanúi. Az istentisztelet-látogatás, az aktív egyháztagság látványosan visszaesett, az értelmiség eltávolodott az egyháztól, az ifjúságot egyre nehezebben lehet megszólítani és bevonni a gyülekezeti élet vérkeringésébe. Az egyház és a lelkipásztor ismét a társadalom peremére és a templom falai közé szorult; véleményükre nem kíváncsi a társadalom, sőt már a gyülekezethez még kötődő református hívek többsége számára sem mérvadó az egyház hitvallásos tanítása.

Az egyház összes tevékenysége közül mégis az igehirdetés az, amellyel a legtöbb embert érheti el. A vasárnapi istentiszteletekkel elsősorban a gyülekezeti tagokat, az ünnepi és alkalmi szolgálatok rendjén pedig olyanokat is, akik csak nagyon lazán vagy egyáltalán nem kötődnek az egyházhoz. Ezért a jelenben is érvényes a reformátori megállapítás, hogy nincs szentebb és nagyobb feladata az egyháznak, mint az igehirdetés. Ezért bármilyen fokú és jellegű változás következék is be az egyházban és a társadalomban, igehirdetés nem kerülhet egyebek az árnyékába.

Nem elhanyagolható az a kérdés, hogy a jelenlegi egyházi és társadalmi helyzetben milyennel kellene lennie az igehirdetésnek. Mivel sokan csak ritkán hallanak prédikációt, az egyszeri alkalom meghatározó lehet az Istenről, keresztyénségről, egyházzal szülő gondolkodásuk szempontjából.

Elsősorban a Szentlélek munkájától függ az, hogy az Ige üzenete megérkezik-e a hallgatókhoz, vagy nem. Emberi oldalról azonban mindent meg kell tenni azért, hogy az Ige ne térjen vissza üresen, hanem megcselekedje, amit Isten akar: *Mert mint leszáll az eső és a hó az égből, és oda vissza nem tér, hanem megöntözi a földet, és termővé, gyümölcsözővé teszi azt, és magot ad a magvetőnek és kenyeret az éhezőknek: Így lesz az én beszédem, amely számból kimegy, nem tér hozzám üresen, hanem megcselekszi, amit akarok, és szerencsés lesz ott, ahová küldöttem.* (Ézs 55,10–11) Az igehirdető bízhat abban, hogy a Szentlélek felhasználhatja prófétai küldetéstudatát, személyes és szakmai kompetenciáit, valamint lelkigondozói habitusát az igehirdetés és az egyház megújulásában.

III. A kutatás eredményei

1. Az erdélyi református egyházban erőteljesen jelen van a kellő (eszeményi) lelkipásztori hivatáskép. Ez a református hitvallások, a reformátori tisztéggértelmezés, valamint a lelkipásztori hivatással kapcsolatos liturgikus szövegek alapján rajzolódik ki. Minden lelkipásztornak ehhez kell mérnie és igazítania a saját hivatásképét. Ennek a folyamatnak a nehézsége abból adódik, hogy a református hitvallások a 16. században születtek, és az akkori körülményekre adtak bibliai alapon megfogalmazott választ, a mai lelkipásztor pedig fél évezreddel később, egy más egyházi és társadalmi környezetben szolgál. Ez utóbbi alakítja a valós hivatásképet.

A kellő és a valós hivatáskép összehasonlítása után élesen rajzolódnak ki az eltérések. Ezeknek ismeretében elengedhetetlen a lelkipásztori tisztég újraértelmezése. Ennek során azonban nem adható fel a református hitvallásokból kirajzolódó lelkipásztori hivatáskép *igehirdetői* jellegének és értelemszerűen az igehirdetésnek mint a református egyházban elsődleges szolgálati területnek – a jelentősége.

2. A rendszerváltást követő negyedévszázad társadalmi és egyházi változásai ellenére az erdélyi református lelkipásztor továbbra is megőrizte az egyházban betöltött központi szerepét. Ezek a változások negatívan befolyásolták a lelkipásztori hivatásképet: *elmélyült a kellő és a valós hivatáskép közötti szakadék.* Jóllehet

az igehirdetés és a sákramentumok kiszolgáltatása is része a lelkipásztori szolgáltatásnak, a gyakorlati élet, az egyház intézményes kerete, a gyülekezeti és társadalmi változások és elvárások miatt nem az igehirdetői, hanem inkább a *hivatalnok*i, intézményvezetői lelkipásztori vonások erősödtek fel. A kellő és a valós hivatáskép egymáshoz közelítése, a lelkipásztori hivatáskép újraértelmezése minden lelkipásztor-nemzedék számára szükségszerű.

3. A teológiai képzés és a lelkésztovábbképzés összes formája, valamint a lelkipásztori közösség gyakorlása (különböző szintű lelkészértekezletek) közvetlenül vagy közvetett módon alakítja a lelkipásztori hivatásképet. Olyan lehetőségek ezek, amelyek segíthetik a lelkipásztort a maga hivatásának értelmezésében és a szolgálatában, ugyanakkor ösztönözhetik arra, hogy őrizze és gondozza hivatását. Ebben a pasztorális egyházlátogatás is a lelkipásztor segítségére lehetne. Újszerű volt számomra az a felismerés, hogy csakis a *teológia mint az „egyház tudománya” segíthet a lelkipásztori tisztség újraértelmezésében, mégpedig úgy, hogy építő kritikával figyelmezteti a lelkipásztort és az egyházat Istentől kapott küldetésére.*

4. A dolgozatban vizsgált időszakban az igehirdetés a lelkipásztor más tevékenységeinek árnyékába került. Ez a tény nem csupán a lelkipásztori hivatásképet torzítja, hanem, az egyház életét is. Annak ellenére, hogy az egyház szerepe Erdélyben is jelentősen visszaszorult, az egyház jelenleg még mindig az igehirdetéssel éri el a legtöbb embert. A kutatás eredményeképpen letisztult, hogy az egyház és a lelkipásztor nem kompetens és nem versenyképes a társadalom más területein. Ezért *elsősorban azszal kell szolgálnia, ami rá bízott: az igehirdetéssel.*

Az erdélyi társadalom és a református egyház belső szekularizációja nyilvánvaló. Ezért már nem magától értetődő az egyház és a lelkipásztor tekintélye. Ilyen körülmények között *egyre nagyobb szükség van a prófétai bátorsággal, személyes közvetlenséggel és lelkigondozói szeretettel megközelítő hiteles igehirdetésre,* amellyel még elérhető a mai ember.

IV. Tézisek a nyilvános disputára

1. A zsinatpresbiteri elveket valló erdélyi református egyház a gyakorlatban lelkipásztor-központú. A lelkipásztorok még mindig kulcsszerepet töltenek be az egyház életében. Ezért az egyház megújulása nagymértékben függ a lelkipásztori szolgálat megújulásától. Ennek érdekében szükségszerű a lelkipásztori tisztség és hivatáskép aktuális újraértelmezése.

2. A rendszerváltás utáni negyedévszázad alatti egyházi és társadalmi folyamatok hatására a lelkipásztori hivatáskép az egyházi *hivatalnok* irányába torzult, az *igehirdetői* hivatás kárára.

3. A teológia feladata és felelőssége (az egyház és a lelkipásztor valós helyzetének ismeretében) a képzés és továbbképzés által segíteni a *kellő* és a *valós* lelkipásztori hivatáskép egymáshoz való közelítését. Ugyanakkor a jelenkori egyházi és társadalmi folyamatok teológiai kritikája által emlékeztetni az egyházat Istentől kapott küldetésére.

4. Erdélyben az egyház és a lelkipásztor összes tevékenysége közül még mindig az igehirdetéssel lehet a legtöbb embert elérni. Éppen ezért a jelenben is érvényes a reformátori megállapítás: *az egyháznak nincs szentebb és nagyobb feladata, mint az igehirdetés.* Ezért bármilyen fokú és jellegű változás következzen is be az egyházban és a társadalomban, az igehirdetés nem kerülhet egyebeknek az árnyékába.

5. Mivel az egyház és a lelkipásztor legfontosabb feladata az igehirdetés, ezért a „minőségi” igehirdetés érdekében elengedhetetlen a lelkipásztor szakmai és személyes kompetenciáinak a fejlesztése. Elsősorban a Szentlélek munkájától függ, hogy az Ige üzenete megérkezik-e a hallgatókhoz, vagy sem. Azonban nem kétséges, hogy ebben a szolgálatban nagy szükség van az igehirdető lelkipásztor prófétai küldetéstudatára, személyes szeretetére és lelkigondozói habitusára. Az erdélyi református egyház és a társadalom életében az utóbbi negyedévszázadban végbement változások szükségszerűvé teszik az igehirdetés *prófétai, személyes és lelkigondozói* jellegének a megerősítését.

Székely József

Szakkbírálói értékelés Székely József doktori értekezéséhez

Székely József kolozsvári református lelkipásztor *Az igehirdetés helye az erdélyi magyar református hivatáskép alakulásában. Igehirdetői önképünk és öntudatunk változása az 1990–2014 közötti időszakban* című doktori értekezését a gyakorlati teológia tárgykörében készítette el és nyújtotta be a Debreceni Református Hittudományi Egyetem Doktori Iskolájához. A dolgozat terjedelme 199 oldal, amely jól áttekinthető tartalomjegyzéket, széles körű irodalomjegyzéket, angol nyelvű összefoglalást, valamint két függeléket tartalmaz. A jelölt hivatkozásait 587 számozott lapalji jegyzettel dokumentálja, amelyek formailag egységesek. A magyar nyelvű dolgozat nyelvezete igényes, érvelése világos és logikus. A számozott fejezetcímek és alcímek jól strukturálják és áttekinthetővé teszik a disszertáció szövegét. A disszertáció maradéktalanul megfelel a tudományos értekezéssel tekintetében támasztott formai követelményeknek.

Székely József disszertációjának *témaválasztása* igen releváns: a változó kortárs erdélyi társadalmi helyzetben vizsgálja az erdélyi református lelkipásztorok hivatásértelmezését és azon belül az igehirdetés szerepét. Témaválasztása abból a felismerésből fakad, hogy a lelkipásztorok szerepe változóban van korunk egyházában és társadalmában, és a (gyakorlati) teológiára hárul az a feladat, hogy kövesse ezt a változást, értelmezze azt és reflektáljon arra. A doktorandus dolgozatának bevallott és dicséretes célja, hogy tudományos eredményei közlésén túl kutatásai-val is nyújtson segítséget (6. old.) a mai egyház útkereséséhez, éspedig annak érdekében, hogy az egyház minél hűségesebben tegyen eleget küldetésének.

A disszertációban alkalmazott *feldolgozási módszer* alapja – a nagy 20. századi kolozsvári filozófus, Böhm Károly nyomdokain haladva – a „kellő” és a „való” megkülönböztetése a lelkipásztori hivatásértelmezésben. A szerző egyaránt vizs-